

Od pastoralne šole k državljanski vzgoji

Ko so pred časom slovenski novinarji opozorili visoko ameriško diplomatko, da Američani Slovenijo napak uvrščajo na Balkan, je ta odvrnila, da Slovenija res sodi v kulturni prostor Srednje Evrope, da pa bi bilo treba pogledati na geografske karte, za kar da je pristojen tudi naš (tedanji) predsednik vlade, ki je po poklicu geograf. Geografski pojem Balkana ni toliko boleč, če se spomnimo, da naj bi naša civilizacija izhajala iz antične grške kulture, ki je zrasla sredi Balkana. Boleč je pojem Balkana kot metafore – ta je v teh krajih eksistirala kot samouničevalna resničnost in je pokončala tudi atenski polis. Od antičnih časov do današnjega dne pomeni metafora politično razdrobljenost in bratomorne vojne. Ta pomen pa največkrat prikrije stališče tistega, ki uporablja metaforo. Ta stališča so se v zgodovini menjala: enkrat so Balkanci motnja pri imperialni delitvi Evrope, drugič se ne skladajo z idejo velike nacionalne države, tretjič se jih ne da nacionalno uvrstiti, četrtič so premočni za svojo velikost itd. Vsakič naj bi bili zunaj evropskega main streama oziroma primitivni, arhaični, oziroma tisti, ki ne razumejo vodilne ideje vsakične “nove” Evrope. Vprašanje je, kako danes razumeti primitivnost Balkana.

Sodobni svet beleži “konec ideologij”, propad “velikih pripovedi”, razkroj “mitologij”. Teh gesel ni mogoče razumeti dobesedno, saj tudi sodobne družbe ni mogoče misliti brez njenih ideoloških ritualov. Novo je, da so se velike monopolne ideologije raztreščile v nešteto drobcev posamičnih mitologij: namesto ideološke “tovarniške menze”, kjer v vrsti čakamo dnevni obrok resnice, imamo supermarket, kjer pobiramo resnice, ki se ponujajo bolj ali manj marketinško uspešno. Ideološke resnice še obvladujejo sodobnega človeka, vendar naj bi jih ta ne jemal “čisto zares”. Po Guyu Debordu obvladuje sodobno družbo spektakel. Politična realnost je “realna” na način zakonitosti medijev. Gledalec v kinu ve, da je na platnu vse zlagano, da je kri nekakšen kečap, da je junak v resnici narcisoiden in zdolgočasen bogataš, da so ljubezenske izjave del neumnega scenarija ipd. Pa vendar lahko “razume” film in v njem uživa šele, ko se pretvarja, da tega ne ve. Sodobna politika ima enak ritual: delamo se kot, da “gre zares”, četudi vemo, da ni tako. To je mentalna forma sodobnega človeka, medtem ko primitivni človek pozna samo Resnico. Ko bo primitivni človek na platnu videl prihajajoči vlak, bo v strahu zbežal iz dvorane, in ko bo videl Nemce, bo prijel pištolo in začel streljati na platno. Primitivni človek verjame politikom in je pripravljen umreti in ubijati

za ideologijo. Vprašanje, ali smo Slovenci Balkanci ali nismo, ni geografsko vprašanje, temveč vprašanje, ali verjamemo politikom in slepo sledimo njihovim ideologijam ali pa jih dojemamo kot občasni spektakel. V tej luči je potrebno pre-sojati tudi ideološke spore o šolstvu.

Ideološki spori o šolstvu se te dni sučejo okoli vprašanja verouka oziroma, v svoji mimikriji, vprašanja pouka o religijah in etiki. Razumljivo je, da tekmujoče ideologije začitijo svojo priložnost, ko umre veliki brat, zanimivo pa je, da težnje po zasedbi izpraznjenega političnega in ideološkega monopola skrivajo kot moralno gesto. Mlade slovenske duše naj bi bredle v nasilje, mamila, greh in dekadenco. Za to naj bi bila kriva pomanjkljiva vzgoja in storilnostno (zgolj v izobraževanje) usmerjena šola. V šoli manjka "vrednostna oziroma etična komponenta", ki bi jo bilo treba ustrezno vključiti. Rešitev se ponuja v razponu od verouka do pouka o verstvih, ki naj bi bil zaupan teološko (katoliško) izučnim pedagogom. Problematični sta dve razsežnosti tega diskurza: (1) Ali morala temelji zgolj na konvencionalni morali in kje je tedaj prostor za avtonomno moralno presojo? Kako to, da se postavlja enačaj med moralnim vrednostnim sistemom in religijo, so norme utemeljene racionalno v sociokulturnem konsenzu ali iracionalno v teološko-transcendentalnih entitetah? Je enačaj med religijo in krščanstvom res tako samoumeven v globalnem svetu, ko tudi v slovensko deželo prihajajo ideje nove dobe? Je krščanstvo zvedljivo na rimokatolicizem, ki si je svoj prostor izboril z nasilno protireformacijo? (2) So mladi ljudje zgolj z izvirnim grehom zaznamovani polizdelki, ki jih mora šola preoblikovati v "dobre ljudi"? Je šola industrijski pogon, kjer so pedagogi inženirji duš, ki s svojim tehničnim znanjem in osebnim zgledom gnetejo svet(l)o bodočnost? Je vzgoja možna kot prenašanje vrednot? So vrednote sploh "prenosljive"? Je šola prostor reševanja družbenih problemov?

Pri vsem tem je treba priznati, da klerikalni interes za šolo ni zgolj posledica verskega fundamentalizma, temveč globokih strukturnih sprememb same šole. Izpraznjeno mesto ene monopolne ideologije, ki ga hoče zapolniti druga, je nepomemben vzrok – že zaradi tega, ker je tako očiten. Temeljni vzrok je čezmerna psiho-pedagogizacija šole, na katero prehaja vse več kompetenc in odgovornosti staršev, otrok in skupnosti. Pod krinko osladnega pedagoškega paternalizma postaja šola v očeh učiteljev in staršev vedno bolj pastoralna inštitucija, ki ji je v ospredju duševni blagor varovancev. Od duševnega do duhovnega blagra pa je samo pol koraka. Psihologe naj zamenjajo kurati!

Sodobne družbe ne obvladujejo enotne in neprotislovne vrednote, zato je tudi enotna vzgoja skorajda nemogoč poklic. Posameznik je lahko vegetarijanec, kristjan, Green dragon, Slovenec, Hare Krišna, karkoli že hoče. Naj vladata bratstvo in različnost! Ne samo med posamezniki, ampak tudi v posamezniku. Človek, ki v sebi ne tehta nasprotnih vrednot, ni misleče bitje. Tudi kristjan ne more biti kristjan, če se začasno ne spozabi v grehu užitka, ki hrani njegovo dogmo. Tudi

pripadnost slovenstvu nima nobenega smisla, če ta ne omogoča vsaj dva milijona različnih izrazov. Odrekam se slovenstvu kot enačaju – če bi to bilo res, potem sem raje Kitajec! Sočloveku nisem enak po verskem, političnem in moralnem prepričanju, ampak kot abstrakten državljan. Predno verujemo, se odrekamo svinjini in hodimo na nogometne tekme, smo vsi državljani, ki moramo aktivno podpirati državo, ki omogoča izražanje in sožitje naših konkretnih razlik. Biti državljan je konkretna in delujoča abstrakcija, prav tako kot denar, ki abstrahira od vseh posamičnih vrednosti, da bi lahko bil vrednost nasploh. Razsvetljenstvo je krščanske vrednote reinterpretiralo v človekove pravice, pastoralno razmerje je zamenjalo pravno razmerje. Namesto moralne vzgoje potrebujemo državljansko vzgojo!

Svet Evrope zavezuje svoje članice, da v izobraževalnem procesu mlade osvestijo o njihovi skupni dediščini političnih idealov in tradicij, ki temeljijo na svobodi in vladi prava, ter jih opremijo z znanji, spretnostmi in držami, ki jih potrebujejo kot aktivni udeleženci demokratičnih procesov. Svet Evrope priporoča, da se na vseh ravneh šolanja učencem primerno predstavijo:

- glavne kategorije človekovih pravic, dolžnosti in odgovornosti;*
- različne oblike nepravilnosti, neenakosti in diskriminacije, vključno s seksizmom in rasizmom;*
- posamezniki, gibanja, ključni zgodovinski dogodki in nenehen boj za človekove pravice;*
- poglobitve mednarodne deklaracije in konvencije o človekovih pravicah, npr. Splošna deklaracija o človekovih pravicah in Evropska konvencija za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin.*

Svet Evrope pripisuje poseben pomen veččinam, potrebnim za razumevanje in podpiranje človekovih pravic:

- veččinam, povezanim z razvojem jezika, kot sta pisno in ustno izražanje, ter sposobnosti razpravljanja in poslušanja;*
- sposobnostim, ki zadevajo presojo: zbiranje in analizo materialov iz različnih virov (tudi iz množičnih medijev); odkrivanje pristranosti, predsodkov in stereotipov; zmožnost pravičnih in uravnoveženih zaključkov;*
- socialnim sposobnostim, kot je zmožnost spoznavanja in sprejemanja razlik in sposobnost vzpostavljanja pozitivnih neavtoritarnih osebnih razmerij;*
- sposobnostim ravnanja, kot je reševanje konfliktov na nenasilen način, prevzemanje odgovornosti, udeležba v skupinskih razpravah in razumevanje uporabe mehanizmov varstva človekovih pravic, ki obstajajo na lokalni, nacionalni, evropski in svetovni ravni.*

Nobenega razloga ni, da ne bi v kakšno leto šolanja uvedli kot izbirni predmet spoznavanja verstev, četudi bi bilo ustrežneje poglobiti znanja v medkulturni komunikaciji nasploh (svetovna književnost, umetnostna vzgoja, sociologija in filozofija), saj je vera le manjši segment kulture. Sporna je teža, ki se pripisuje

takemu izbirnemu predmetu, s hkratnim ignoriranjem izobraževanja s tistimi vsebinami, za katere nas zavezujejo mednarodni dokumenti. Država naj najprej v javnem šolstvu poskrbi za svoje šolajoče se državljane, da bodo imeli sposobnosti in znanja, s katerimi bodo lahko tvorno gradili njeno demokracijo, partikularno moralno vzgojo pa naj prepusti staršem in civilnim skupnostim, med katere sodijo tudi različne cerkve. Teža, ki se v medijih in politiki pripisuje relativno nepomembnemu izbirnemu predmetu, naj bi zgolj prikrila dolžnost do državljanske vzgoje in omogočila širjenje strankarske in konfesionalne politike v šolski prostor.

Darij Zadnikar